

УДК 377.3

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-13\(25\)-03](https://doi.org/10.33296/2707-0255-13(25)-03)

Микола ЛАЗАРЄВ

доктор педагогічних наук, професор
кафедри краєзнавчо-туристичної
роботи, соціальних і гуманітарних
наук Української інженерно-
педагогічної академії,
м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9742-4739>

Тетяна ЛАЗАРЄВА

доктор педагогічних наук, професор
кафедри харчових технологій, легкої
промисловості і дизайну, Українська
інженерно-педагогічна академія,
м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4435-3345>

АДАПТИВНІ БАЗОВІ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДІЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. В статті розглянуто питання професійної підготовки майбутніх фахівців та доведено важливість формування професійних дій у них при вивченні фахових дисциплін. Проведено аналіз сучасних досліджень та публікацій, які присвячені моделюванню професійної діяльності фахівців, впровадженню інноваційних технологій їх підготовки, розробленню та застосуванню структурно-логічних схем та моделей формування професійних дій. Зазначено, що система формування професійних дій з будь-якої фахової дисципліни утворює ієрархічну структуру та є багатостадійним процесом. Систему формування професійних дій розглянуто як статичну та динамічну структури. Визначено, що динамічна структура формування професійної дії є єдиною для сенсорно-предметної, перцептивно-предметної, предметно-інтелектуальної та абстрактно-інтелектуальної видів навчальної діяльності.

Визначено, що проблемні ситуації є дидактичним засобом, який об'єднує всі компоненти професійної дії. Визначено етапи створення та вирішення проблемної ситуації. Розроблено адаптивні базові моделі формування професійних дій, які імітують реальну професійну діяльність фахівця з вирішення проблемних ситуацій і природним шляхом об'єднують мотиваційну, цільову та операційні структури діяльності. Особливістю таких моделей формування професійних дій у майбутніх фахівців є можливість визначення зони найближчого розвитку за рахунок адаптивного покрокового зниження інформаційної невизначеності. Запропоновано методику використання

адаптивної базової моделі формування у студентів професійних дій з фахових дисциплін в технологіях навчання.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці, фахові дисципліни, моделі формування професійних дій, адаптивні базові моделі, проблемні ситуації, методика.

Вступ. В сучасних умовах навчання та впровадження переважно дистанційної освіти перед закладами вищої освіти актуальним питанням постає підготовка конкурентоспроможного на ринку праці майбутнього фахівця, формування необхідних компетентностей, розвиток професійно важливих якостей. Одним із складних завдань для цього часу є формування професійних умінь та дій. Знання та навички при цьому відіграють підпорядковану, забезпечуючу функцію. За визначенням С. Гончаренка, “уміння – здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні набутих знань і навичок. Уміння передбачає використання раніше набутого досвіду, певних знань, без останніх немає умінь” [1, с. 338]. Формування професійних умінь є багатостадійним процесом, яке проходить декілька стадій. На першому етапі здійснюється ознайомлення з умінням, далі усвідомлення його смислу, потім початкове оволодіння ним. Заключним етапом є самостійне й дедалі точніше виконання практичних завдань [1, с. 338]. Саме за таким сценарієм повинні розроблятися моделі формування професійних умінь та дій майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки сучасного фахівця вивчаються науковцями за різними напрямками. Проблема моделювання професійної діяльності присвячені роботи С. Вітвицької, Н. Волкової, О. Пономарьова, Н. Середи, О. Тарнопольського, М. Чеботарьова [7, 8, 10]. Методологічні засади професійної освіти розглянуто у роботах О. Внукової, Г. Єльнікової, І. Зязюна, В. Радкевич [2, 4, 6, 11, 12]. Інноваційні педагогічні технології професійної підготовки досліджують М. Артюшина, О. Дубасенюк, Г. Романова, О. Слатвінська [3, 9]. Діяльнісний

підхід у професійному навчанні та застосування структурно-логічних схем впроваджують Є.Єрмоленко, В. Семіченко, С. Стадніченко [5, 13, 14].

Наявність великої кількості різнопланових педагогічних методів і моделей викликало необхідність проведення їх аналізу з метою відбору таких з них, які б могли бути основою для розроблення методів і моделей формування професійних дій з фахових дисциплін.

Зарубіжними науковцями запропоновано моделі, що дозволяють здійснювати підготовку майбутніх фахівців як на декларативному, так і на процедурному етапах. Однією з таких є АСТ*-модель (Adaptive Control of Thought – адаптивний контроль мислення) [15]. Одержання нових знань здійснюється в два етапи – декларативному та процедурному. Декларативні знання перетворюються в процедурні за допомогою: зв'язків знань з іншими знаннями, використання конкретних значень (“процедуролізації” знань), узагальнень. На процедурному етапі відбувається “координація” знань, вся система вибудовується за допомогою таких операцій: перетворення універсальної продукції в спеціалізовану, скорочення кількості продукції шляхом заміни констант на змінні величини, розширення сфери застосування продукції на подібні сфери. Модель АСТ* адекватно описує процеси надбання, перетворення та застосування знань. Використання цієї моделі для професійної підготовки майбутніх фахівців потенційно дозволяє формувати стійкі уміння, знання та навички, економно витратити час навчання, аналізувати помилки на кожному етапі, якщо вони з'являються. Але моделі АСТ* бракує наочності, вона спирається лише на вербальний опис дій і містить більше теоретичних положень, ніж практичних. З опису моделі АСТ* не зрозуміло, як її будувати, щоб можна було б використовувати у процесі навчання. З цих причин модель потребує спеціального детального аналізу і удосконалення з метою розробки на її основі дидактичних засобів.

В моделі Д. Румельхарта, П. Ліндсея та Д. Нормана (ELINOR модель) [16] центром структури є дія. Інші компоненти (суб'єкт дії, актор, об'єкт, реципієнт,

умова, місце, час) з'єднуються з центром за допомогою спрямованих відношень.

Подібними до цієї моделі є моделі Г. Філлмора та В. Кінча. В моделі Г. Філлмора [17] дія виконує роль незалежної змінної, яка впливає на інші компоненти семантичних зв'язків. Структуру репрезентації події в пам'яті визначають обов'язкові та необов'язкові відношення.

Незважаючи на отримані наукові результати питання розроблення базових моделей формування професійних дій у майбутніх фахівців залишається актуальним.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розроблення адаптивних базових моделей формування професійних дій у майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні додаткової уваги з боку науковців потребує теоретичне обґрунтування та практичне розроблення моделей формування у студентів професійних дій з фахових дисциплін для системи змісту технологій їх навчання, що обумовлює актуальність проведення досліджень та розробок з цієї проблеми.

Структурно-статично система формування професійних дій з будь-якої фахової дисципліни утворює ієрархічну структуру (рис. 1).

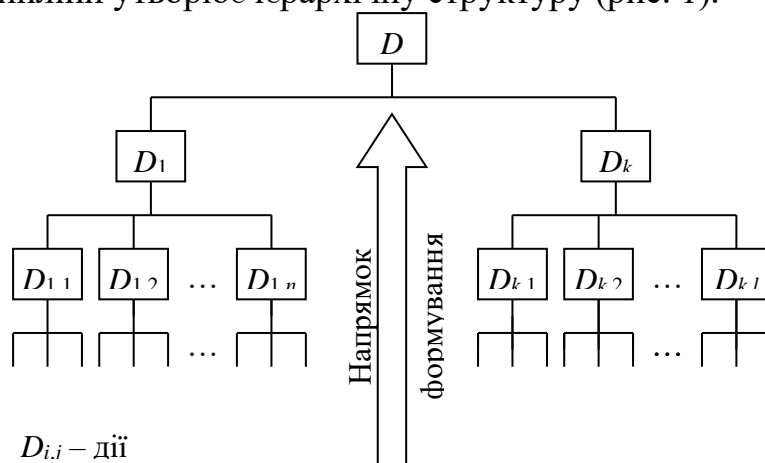

Рис. 1. Статична структура системи формування професійних дій з фахових дисциплін

Структурно-динамічно кожна професійна дія являє собою циклічну структуру (рис. 2).

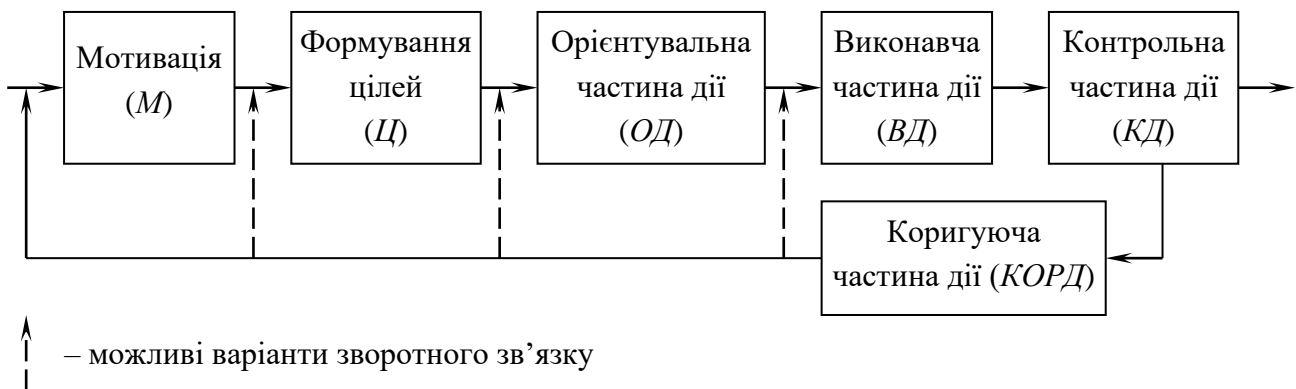

Рис. 2. Динамічна структура формування професійної дії

Навчальна діяльність студентів згідно з необхідністю забезпечення її ізоморфності онтогенезу людини повинна охоплювати такі види діяльності:

- сенсорно-предметну;
- перцептивно-предметну;
- предметно-інтелектуальну;
- абстрактно-інтелектуальну.

Кожний з цих видів навчальної діяльності характеризується визначеною шкалою рівнів засвоєння навчальної інформації (сенсорно-перцептивний рівень або рівень ідентифікації об'єктів серед подібних, мнемічний рівень репродукції інформації по-пам'яті, когнітивний рівень або рівень вміння одержувати нову інформацію на основі використання раніш засвоєних програм діяльності, образно-оперативний рівень, рівень творчості) (рис. 3).

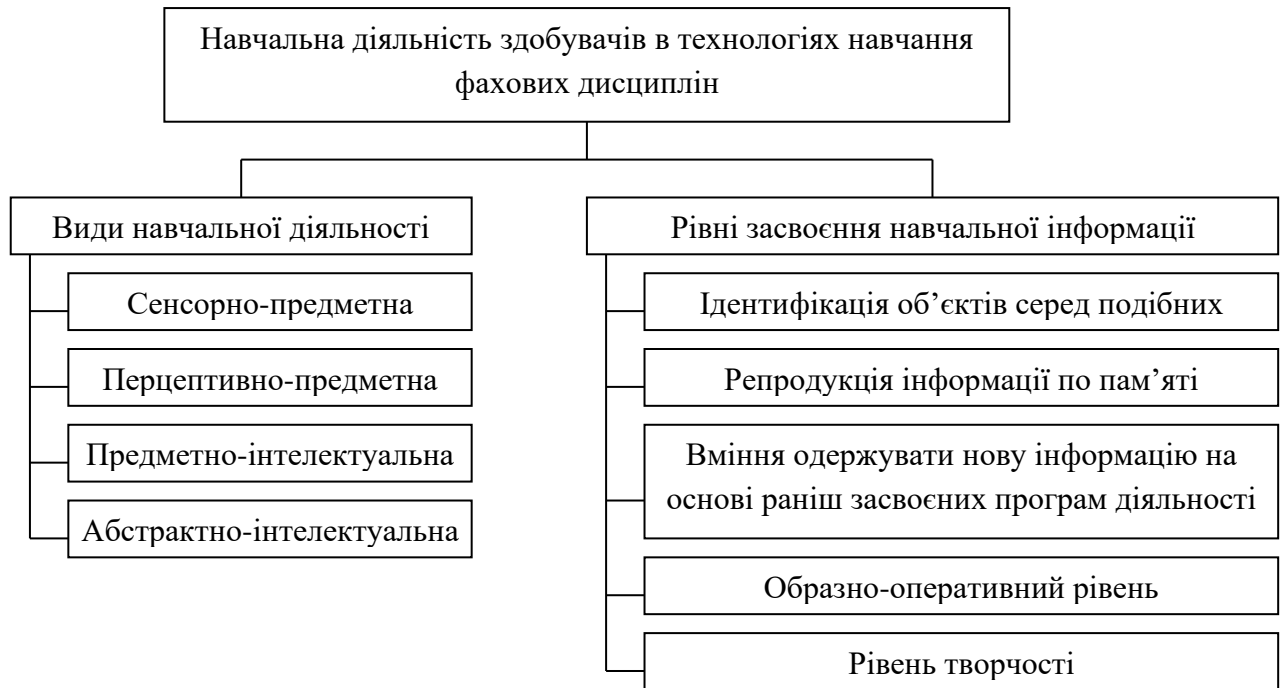

Рис. 3. Характеристики навчальної діяльності здобувачів в технологіях навчання фахових дисциплін

Динамічна структура формування професійної дії (рис. 3) є єдиною для всіх видів навчальної діяльності і для всіх рівнів засвоєння навчальної інформації. Реально зазначені в динамічній структурі компоненти дії протікають в часі як послідовно, так і паралельно, але для зручності аналізу умовно вважають їх послідовне слідування в часі. Забезпечення, при можливості, паралельного, одночасного формування компонентів професійних дій є одним з потужних резервів зменшення витрат навчального часу та інтенсифікації пізнавальної діяльності студентів.

Природнім дидактичним засобом, що органічно об'єднує всі компоненти професійної дії є проблемні ситуації, які широко використовуються в сучасних системах навчання. Окремо треба зазначити те принципово важливе положення, що реалізація цілей розвитку професійно важливих якостей студентів в технологіях навчання можлива лише за умови використання проблемних ситуацій. Проблемні ситуації найбільш ізоморфні майбутній професійній діяльності фахівця. Для проблемних ситуацій, які використовуються в технологіях

навчання, характерною особливістю є принципова можливість визначити їх суб'єктами навчання (на відміну від реальних, життєвих проблемних ситуацій, де проблеми вирішуються не завжди).

Традиційно в створенні та вирішенні проблемної ситуації виокремлюються такі етапи:

1) пошук та визначення протиріч, невідповідностей, незнайомих моментів в запропонованому навчальному матеріалі;

2) усвідомлення їх як труднощів, виникнення бажання їх подолання (створення проблемної ситуації);

3) формування задачі;

4) аналіз умови задачі, встановлення залежностей між даними задачі, між умовою і питанням;

5) розтин основної проблеми на підпроблеми та складення плану, програми рішення;

6) актуалізація базових знань та способів діяльності;

7) вивід нових знань і співвідношення їх з умовою задачі;

8) висунення гіпотези (гіпотез), ідеї вирішення;

9) розробка та здійснення системи дій та операцій по знаходженню рішення;

10) перевірка рішення;

11) встановлення зв'язку з теоретичними положеннями, визначення можливості узагальнень;

12) визначення нових проблем.

Визначені етапи та динамічна структура формування професійної дії є основною для розроблення такого дидактичного засобу, як схеми орієнтовної основи діяльності.

Аналіз існуючих схем орієнтовної основи діяльності дозволив виявити ряд недоліків, які не дозволяють використовувати їх в первинному варіанті в технологіях навчання фахових дисциплін. До цих недоліків належать:

- 1) відсутність розроблення формування діяльності для всіх чотирьох її видів (сенсорно-предметної, перцептивно-предметної, предметно-інтелектуальної, абстрактно-інтелектуальної);
- 2) некерованість рівнем складності (інформаційної невизначеності) проблемної ситуації, і як наслідок неможливість адекватного визначення зони найближчого розвитку;
- 3) відсутність керованого процесу мотивації та формування цілей;
- 4) відсутність керування пізнавальною діяльністю на дидактичному мікрорівні.

В зв'язку з цим була розроблена одна з різновидностей схем орієнтовної основи діяльності – адаптивні базові моделі формування професійних дій (рис. 4 - б), які не мають зазначених недоліків.

Ці моделі імітують реальну професійну діяльність фахівця з вирішення проблемних ситуацій і природним шляхом об'єднують мотиваційну, цільову та операційні структури діяльності.

Принциповою відмінністю розроблених моделей як дидактичного засобу є можливість визначення зони найближчого розвитку за рахунок адаптивного покрокового зниження інформаційної невизначеності (рис. 7). Це дає змогу здійснювати керований розвиток професійно важливих якостей студентів.

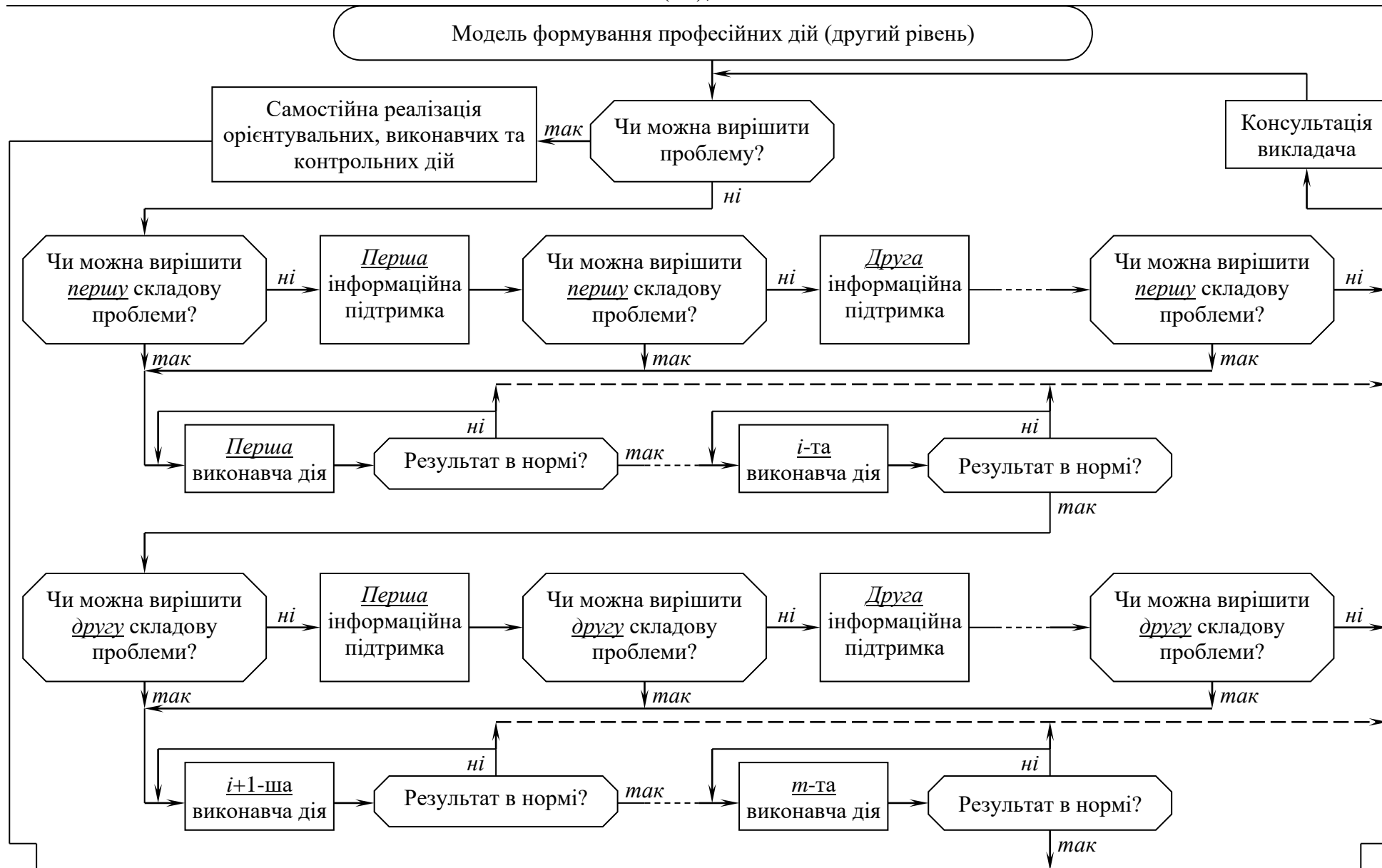
Реалізація покрокового керування рівнем інформаційної невизначеності проблемної ситуації полягає в наступному.

Спочатку визначається за допомогою моделі формування процедурних знань першого рівню (рис. 4), чи зможе студент самостійно визначити програму вирішення проблемної ситуації.

Рис. 4. Адаптивна базова модель формування у студентів професійних дій з фахових дисциплін (перший рівень)

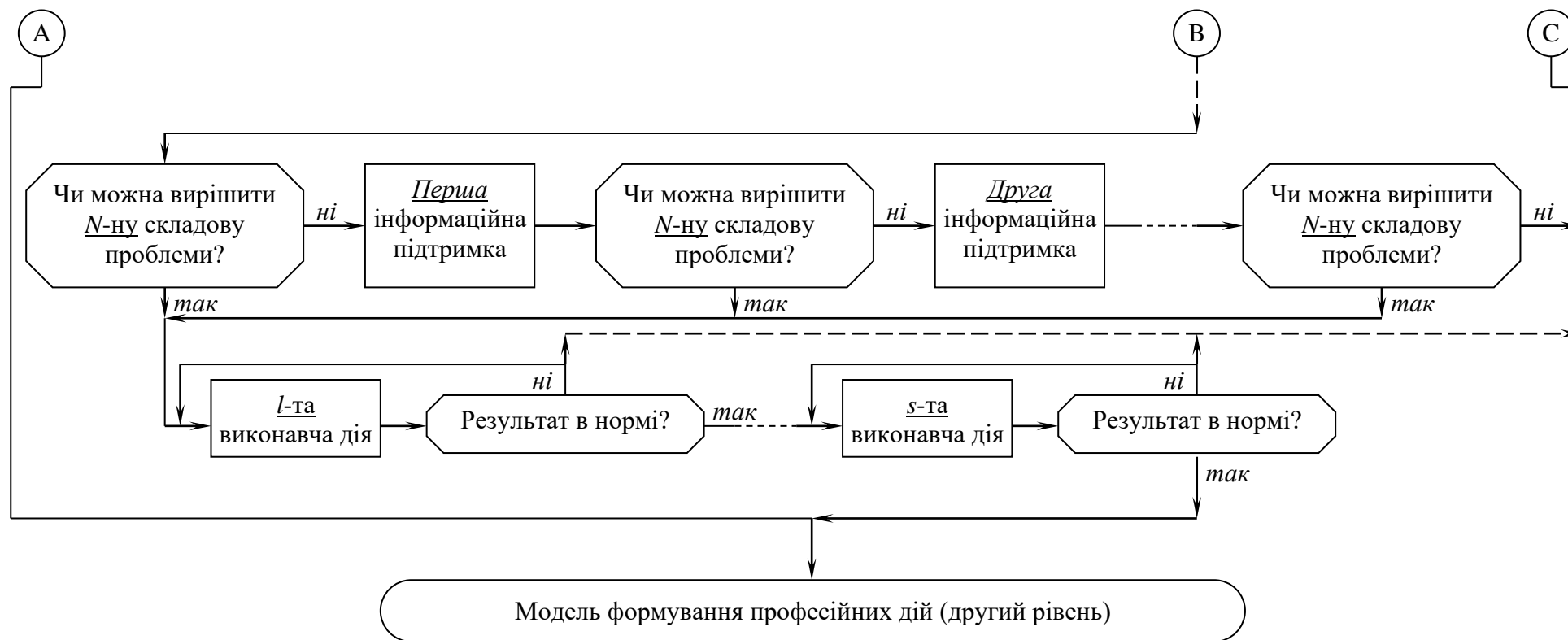

Рис. 5. Адаптивна базова модель формування у студентів професійних дій фахових дисциплін
(другий рівень)

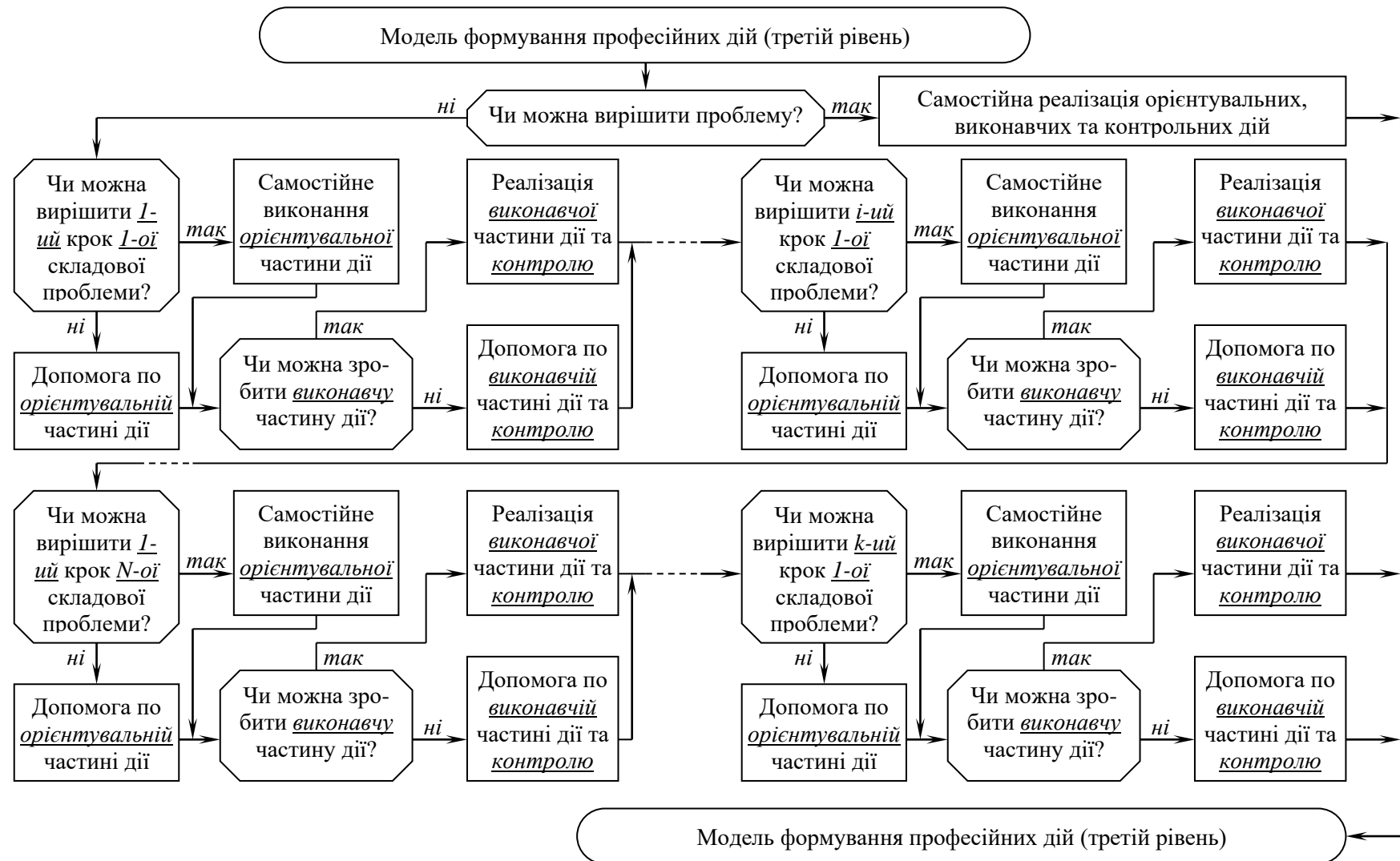

Рис. 6. Адаптивна базова модель формування у студентів професійних дій фахових дисциплін (третій рівень)

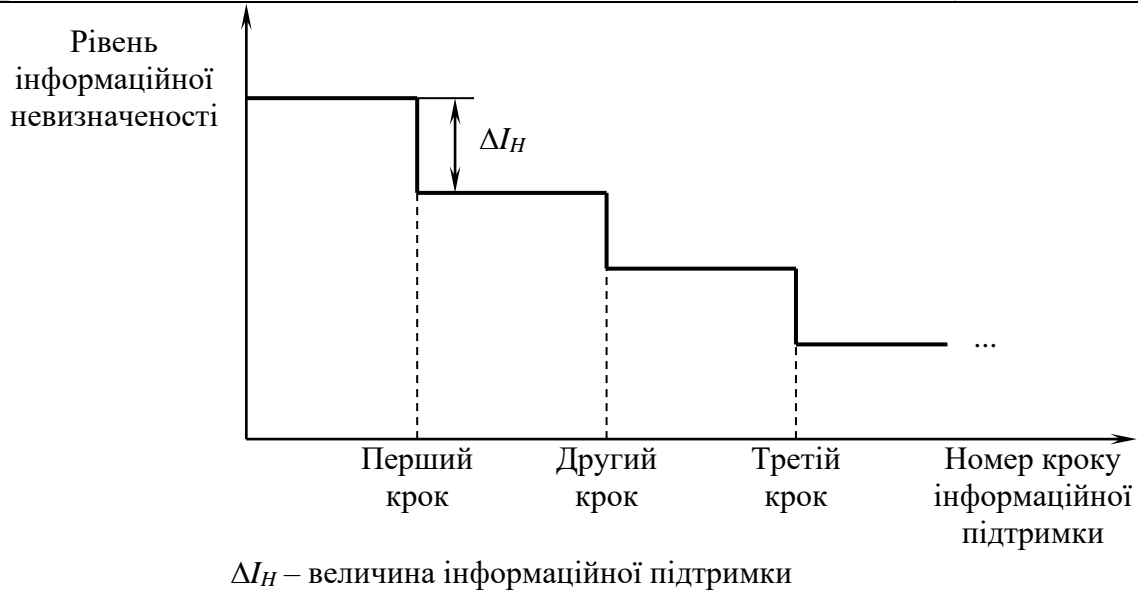

Рис. 7. Адаптивне покрокове керування рівнем інформаційної невизначеності (рівнем складності) проблемної ситуації

Якщо студент далі в змозі самостійно вирішувати проблему, то здійснюється перехід до самостійної реалізації орієнтувальних виконавчих та контрольних дій. Якщо ні, то надається друга інформаційна допомога. Далі процеси повторюються до тих пір, доки не вичерпується перелік інформаційних допомог. Якщо після цього студент не в змозі самостійно вирішити проблему, надається консультація викладача і здійснюється перехід до використання моделей формування професійних дій другого або третього рівню. До цих моделей здійснюється перехід також у тих випадках, коли студент не зможе самостійно реалізувати виконавчі та контрольні дії.

Моделі другого та третього рівнів характеризуються меншими рівнями початкової інформаційної невизначеності і більшими рівнями інформаційної підтримки. Так, в моделях формування професійних дій другого рівня (рис. 5) відбувається попередня декомпозиція проблеми і визначаються її окремі складові. В цих моделях здійснюється кероване формування професійних дій за всіма складовими проблеми. По кожній складовій проблеми спочатку формуються всі орієнтувальні дії, а потім – виконавчі та контрольні.

В моделях формування професійних дій третього рівня (рис. 6) виконавча та контрольна частини дії слідує за орієнтовною на кожному кроці вирішення складової проблеми. В цьому варіанті для кожного кроку вирішення проблеми передбачена можливість як самостійного виконання орієнтувальних, виконавчих та контрольних дій, так і з інформаційною допомогою.

Таким чином, моделі третього рівня є найбільш детальними, з попередньо визначеними складовими проблеми та кроками їх вирішення.

В моделях другого рівня залишається попереднє визначення складових проблеми, але всі кроки їх вирішення вже не визначаються, а надаються лише окремі інформаційні допомоги.

В моделях першого рівня не визначаються ні окремі складові проблеми, ні кроки їх вирішення, але залишається окремі інформаційні допомоги.

Наявність трьох рівнів моделі дозволяє здійснювати кероване формування у студентів системи професійних дій з тієї чи іншої фахових дисципліни як у напрямку від моделей третього рівня до першого, так і в зворотному. При цьому одночасно реалізується розвиток професійно важливих якостей студентів.

Методика використання адаптивної базової моделі формування у студентів професійних дій з фахових дисциплін в технологіях навчання містить ряд етапів.

На *першому* етапі необхідно забезпечити визначення протиріч, їх усвідомлення та створення проблемної ситуації. Це дає змогу створити базовий рівень тонічної мотивації.

Другий етап складає формування на основі проблеми завдання або задачі з чітким визначенням умов та результатів рішення.

На *третьому* етапі необхідно здійснити аналіз проблеми в межах завдання або задачі та провести декомпозицію її на окремі складові.

На *четвертому* етапі формується початковий, базовий рівень професійних дій за допомогою третього рівня адаптивної базової моделі. На цьому етапі моделі містять повний опис орієнтувальних, виконавчих та контрольних дій для кожного кроку складової проблеми. В процесі навчальної діяльності в процесі формування професійних дій необхідно вилучати з моделі їх описи і забезпечувати самостійне виконання.

На *п'ятому* етапі проблемні ситуації в моделях другого рівня первісно розбиваються на складові, але вже не розбиваються на окремі кроки. В моделях другого рівня виконавчі та контрольні дії в межах складових проблемної ситуації розташовані безпосередньо за орієнтувальними. На цьому етапі інформаційна допомога надається дозовано в контексті невиконаних дій.

В моделях третього рівня, які використовуються на *шостому* етапі, окремі складові проблемної ситуації вже не визначаються. В цих моделях виконавчі та контрольні дії виконуються після виконання всіх орієнтувальних дій та вироблення рішення.

Розроблені адаптивні базові моделі формування професійних дій належать до класу продукційних моделей з фреймовою структурою.

Методика розроблення конкретних моделей формування професійних дій з визначеної фахової дисципліни для технологій навчання містить наступні основні етапи:

1. Визначення цілей навчальної діяльності студентів як результатів діяльності відповідних фахівців.
2. Структурування системи професійних дій та створення їх статичної структури.
3. Визначення для кожної професійної дії кількісних показників рівня її сформованості.
4. Декомпозиція професійних дій на окремі операції та рухи.

5. Визначення в професійних діях орієнтовної, виконавчої та контрольної частин.

6. Розроблення на основі адаптивної базової моделі конкретних моделей формування професійних дій на трьох рівнях.

7. Розроблення або визначення завдань (задач), рішення яких необхідно виконувати з використанням моделей формування професійних дій.

Проведені експериментальні дослідження показали, що використання адаптивних базових моделей формування у студентів професійних дій дозволяє зменшити витрати навчального часу в 1,8-2,5 рази в порівнянні з існуючими методиками і технологіями.

Висновки. Адаптивні базові моделі формування у студентів професійних дій відрізняються від традиційних схем орієнтовної основи дій побудовою за дедуктивним принципом на основі рекурсивного використання загальної структури дії та оперативного методу управління навчальною діяльністю студентів на дидактичному мікрорівні дій, операцій, рухів. Ці моделі характеризуються можливістю адаптивного визначення зони найближчого розвитку професійно важливих якостей студентів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні методики формування професійних дій у майбутніх фахівців в процесі вивчення фахових дисциплін.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: "Либідь", 1997. 374с.

2. Внукова О. М. Методологічні засади професійної освіти: навч. посіб. Київ: КНУТД, 2015. 198 с

3. Дубасенюк О. А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14–47.

4. Єльнікова Г. В. Адаптивне управління розвитком професійно-технічної освіти в ринкових умовах. *Адаптивне управління: теорія і практика.*

Серія «Педагогіка». 2016. Вип. 1. URL:
<https://amtp.org.ua/index.php/journal/issue/view/6>

5. Єрмоленко Є.І. Використання структурно-логічних схем у процесі фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2014. № 25. С. 155 - 161

6. Зязюн І.А. Філософія практико-зорієнтованої методології педагогічної дії. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Кривий Ріг : КДПУ. 2004. С. 3 – 12.

7. Волкова Н. П., Тарнопольський О. Б. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. 228 с.

8. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів: монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир: Вид-во О.О. Євенок, 2019. 304 с.

9. Педагогічні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: довідник / Романова Г. М., Артюшина М. В., Слатвінська О. А. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2015. – 87 с.

10. Пономарьов О. С. Середа Н. В., Чеботарьов М. К.. Моделювання діяльності фахівця : навч.-метод. посіб. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. 58 с.

11. Радкевич В. Проблеми професійного навчання на виробництві. *Професійне навчання на виробництві*. К.: Науковий світ, 2003. Вип. 1. С. 36-46.

12. Радкевич В. Сучасні чинники розвитку професійного навчання в умовах виробництва. *Професійне навчання на виробництві*. 2011. Вип 4. С. 18-27.

13. Семіченко В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи*. К.: Вінок, 2000. С.176-203.

14. Стадніченко С.М. Використання структурно-логічних схем для реалізації системного підходу в умовах особистісно орієнтованого навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2005. Вип. 60. Ч. 2. С. 113 – 119.

15. Anderson John R. *Cognitive Psychology and Its Implications*. Worth Publishers, 2005. 519 p.

16. Klix F., Hoffmann J. *Cognition and Memory*. North Holland. 1980. 304 p.

17. Fillmore G.J. The case for the case. In: Bach N. and Harms R. T. (Eds.) *Universals in linguistic theory*. New York. 1968. 134 p.

REFERENCES

1. Honcharenko S.U. *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: “Lybid”, 1997. 374s.

2. Vnukova O. M. Metodolohichni zasady profesiinoi osvity: navch. posib. Kyiv: KNUTD, 2015. 198 c
3. Dubaseniuk O. A. Innovatsiini osvitni tekhnolohii ta metodyky v systemi profesiino-pedahohichnoi pidhotovky. Profesiina pedahohichna osvita: innovatsiini tekhnolohii ta metodyky: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2009. S. 14–47.
4. Ielnykova H. V. Adaptivne upravlinnia rozvytkom profesiino-tekhnichnoi osvity v rynkovykh umovakh. *Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriiia «Pedahohika»*. 2016. Vyp. 1. URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/issue/view/6>
5. Iermolenko Ye.I. Vykorystannia strukturno-lohichnykh skhem u protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnykh inzheneriv-pedahohiv. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka*. 2014. № 25. S. 155 - 161
6. Ziazun I.A. Filosofiia praktyko-zoriientovanoi metodolohii pedahohichnoi dii. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*. Kryvyi Rih : KDPU. 2004. S. 3 – 12.
7. Volkova N. P., Tarnopolskyi O. B. Modeliuvannia profesiinoi diialnosti u vykladanni navchalnykh dystsyplin u vyshakh: monohrafiia. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovskyi universytet imeni Alfreda Nobelia, 2013. 228 s.
8. Modeliuvannia profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv: monohrafiia / za red. S. S. Vitvytskoi. Zhytomyr: Vyd-vo O.O. Yevenok, 2019. 304 s.
9. Pedahohichni tekhnolohii u profesiinii pidhotovtsi kvalifikovanykh robitnykiv: dovidnyk / Romanova H. M., Artiushyna M. V., Slatvinska O. A. Kyiv: Instytut profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy, 2015. – 87 s.
10. Ponomarov O. S. Sereda N. V., Chebotarov M. K.. Modeliuvannia diialnosti fakhivtsia : navch.-metod. posib. Kharkiv : NTU «KhPI», 2015. 58 s.
11. Radkevych V. Problemy profesiinoho navchannia na vyrobnytstvi. *Profesiine navchannia na vyrobnytstvi*. K.: Naukovyi svit, 2003. Vyp. 1. S. 36-46.
12. Radkevych V. Suchasni chynnyky rozvytku profesiinoho navchannia v umovakh vyrobnytstva. *Profesiine navchannia na vyrobnytstvi*. 2011. Vyp 4. S. 18-27.
13. Semichenko V. A. Priorytety profesiinoi pidhotovky: diialnisnyi chy osobystisnyi pidkhid. *Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy*. K.: Vinok, 2000. S.176-203.
14. Stadnichenko S.M. Vykorystannia strukturno-lohichnykh skhem dlia realizatsii systemnoho pidkhodu v umovakh osobystisno oriientovanoho navchannia. *Naukovi zapysky. Seriiia: Pedahohichni nauky*. 2005. Vyp. 60. Ch. 2. S. 113 – 119.
15. Anderson John R. *Cognitive Psychology and Its Implications*. Worth Publishers, 2005. 519 p.
16. Klix F., Hoffmann J. *Cognition and Memory*. North Holland. 1980. 304 p.

17. Fillmore G.J. The case for the case. In: Bach N. and Harms R. T. (Eds.)
Universals in linguistic theory. New York. 1968. 134 p.

Mykola LAZARIEV

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Department of Local History
and Tourism, Social Sciences and
Humanities, Ukrainian Engineering-
Pedagogics Academy,
Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-9742-4739>

Tetiana LAZARIEVA

Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor, Department of Food
Technology, Light Industry and Design,
Ukrainian Engineering-Pedagogics
Academy,

Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-4435-3345>

**ADAPTIVE BASIC MODELS OF FORMATION OF PROFESSIONAL
ACTIONS IN FUTURE PROFESSIONALS**

Abstract. The article considers the issues of professional training of future specialists and proves the importance of forming professional actions in them in the study of professional disciplines. The analysis of modern researches and publications which are devoted to modeling of professional activity of experts, introduction of innovative technologies of their preparation, development and application of structural-logical schemes and models of formation of professional actions is carried out. It is noted that the system of formation of professional actions in any professional discipline forms a hierarchical structure and is a multi-stage process. The system of formation of professional actions is considered as a static and dynamic structure. It is determined that the dynamic structure of professional action formation is unique for sensory-subject, perceptual-subject, subject-intellectual and abstract-intellectual types of educational activity. Problem situations are defined as a didactic tool that unites all components of professional action. The stages of creating and solving a problem situation are determined. Adaptive basic models of professional action formation have been developed, which imitate the real professional activity of a specialist in solving problem situations and naturally unite motivational, target and

operational structures of activity. The peculiarity of such models of formation of professional actions in future specialists is the ability to determine the zone of immediate development due to adaptive step-by-step reduction of information uncertainty.

Keywords: professional training, future specialists, professional disciplines, models of formation of professional actions, adaptive basic models, problem situations, methods.